



I. Z. Denys

Національний лісотехнічний університет України, м. Львів, Україна

## ВПЛИВ РЕЛІГІЙНИХ ПЕРЕКОНАНЬ БАТЬКІВ НА НАЙМЕНУВАННЯ ДИТИНИ НА ОПІЛЛІ

З'ясовано, який вплив мали релігійні переконання батьків на традиції найменування новонародженої дитини, яких основних принципів дотримувалися батьки при ім'янареченні, яким іменам надавали перевагу на території історико-етнографічного району Опілля. Сьогодні тривають пошуки нових аспектів дослідження антропонімів, поглиблено вивчають складові частини української антропонімійної системи у різні історичні періоди її розвитку, в синхронії та діахронії, досліджують білі плями етнолінгвістичного ономастичного простору. Правила вибору імені різні у різних етнічних, конфесійних і локальних традиціях. Відомо, що відношення між конкретною особою та її власним ім'ям не дане від природи, а є довільним, а навіть великою мірою випадковим. Встановлено, що основними мотивами найменування дитини є такі чотири: а) побожність чи забобонність батьків; б) родинні традиції; в) визначні чи авторитетні особи; г) вплив часу. Доведено, що при найменуванні своєї новонародженої дитини більшість батьків на Опіллі вибір імені для нащадка узгоджують із церковним календарем, тобто так чи інакше основним є перший мотив – вплив релігійних вірувань батьків на процес найменування. Однак, є ще невеликий відсоток найменувачів, які не керуються церковним календарем при ім'янареченні новонародженої дитини, а свій вибір пов'язують із родинними традиціями, визначними та авторитетними особами чи модою на імена, котра існує у певному селі або місті Опілля.

**Ключові слова:** власне особове ім'я; церковний календар; традиції найменування дитини; релігійні вірування; Опілля.

**Вступ.** Вивчення традицій найменування українців, зокрема дослідження його регіональної специфіки на Опіллі, є одним із малодосліджених та цікавих наукових завдань, оскільки в українському традиційному ім'янареченні зберігається чимало реліктів прадавньої обрядової культури. Спеціальне дослідження традицій найменування опіллян актуальне і з погляду перспективних напрямків українознавчих та загалом слов'янознавчих студій, у структурі етногенезу, ритуалістики, лінгвістики, семіотики, культурології тощо.

Варто зазначити, що сьогодні тривають пошуки нових аспектів дослідження антропонімів, поглиблюється вивчення складових частин української антропонімійної системи у різні історичні періоди її розвитку, в синхронії та діахронії, досліджують білі плями етнолінгвістичного ономастичного простору. Однак, незважаючи на значну роботу, яку провели дослідники за останні роки у вивченні української ономастики, все ж залишається ще чимало прогалів. Поза увагою дослідників залишилася проблема вибору імені для новонародженої дитини, мотиви ім'янаречення, а також ті народні вірування і повір'я, які супроводжували процес найменування. Сьогодні визначено, що батьки як основні найменувачі при виборі імені для немовляти зважають на час народження дитини, тобто керуються церковним календарем, на родинні традиції, на моду іменування у певному населеному пункті тощо.

**Мета дослідження** – розглянути та проаналізувати один із найосновніших мотивів найменування дитини

на Опіллі – вплив релігійних переконань батьків при ім'янареченні.

**Методи дослідження** – вибірковий, дедуктивний, порівняльно-зіставний, описовий, хронологічний, метод опитування та інтерв'ю.

**Виклад основного матеріалу.** Як відомо, власне ім'я – це юридично зафіксоване слово, за допомогою якого відбувається індивідуалізація (легалізація) певної людини. В Україні (як на Буковині, так і на Опіллі. – І. Д.) порядок присвоєння імені визначається українським законодавством, проте вибір імені здійснюють батьки дитини залежно від свого бажання та уподобання (Kozholyanko, 2001).

Варто зазначити, що визначень терміна "власне ім'я" існує сьогодні досить багато, кожен дослідник вносить у це поняття свою наукову новизну і свій індивідуальний підхід. Наприклад, російська дослідниця С.М. Толстая стверджує, що "имя – в народній традиції персональний знак человека, определяющий его место в мироздании и социуме; мифологический заместитель, двойник или неотъемлемая часть человека; объект и инструмент магии" (Tolstaya, 1999, p. 408). Ім'янаречення, як далі продовжує дослідниця, – важливий акт, який надає новонародженому статус людини. Ім'я остаточно формує людину: пор. укр. "Прибери пня, дай ему имя – и з него буде чоловік"; болг. (прокляття) "Да му ся не найде имято!" (Щоб йому імені не знайшлося); кашуб. *topo w̄etazac "умерти"* (Tolstaya, 1999).

### Інформація про авторів:

Денис Ірина Зеновіївна, асистент. Email: idenys15@gmail.com

**Цитування за ДСТУ:** Денис І. З. Вплив релігійних переконань батьків на найменування дитини на Опіллі. Науковий вісник НЛТУ України. 2017. Вип. 27(5). С. 183–186.

**Citation APA:** Denys, I. Z. (2017). The influence of parents' religious beliefs on the child's name in Opillja. Scientific Bulletin of UNFU, 27(5), 183–186. <https://doi.org/10.15421/40270535>

Правила вибору імені різні у різних етнічних, конфесійних і локальних традиціях. Відомо, що відношення між конкретною особою та її власним ім'ям не дане від природи, а є довільним, а навіть великою мірою випадковим. Справді, у самого індивідуума ім'я не закладене від природи чи властивості, що їх виражає це ім'я. Звичайно, якщо комусь дають ім'я *Павло*, то це ще зовсім не означає, що він завжди буде малим, так само і те, що особа з іменем *Надія* завжди буде нести зі собою певну надію.

Ставлення найменувача (той, хто дає ім'я) до найменованого, а отже, й до самого імені не є абсолютно довільним. Наші предки з давніх-давен дотримувалися відповідних звичаїв і традицій при номінації особи. Найменувач не є абсолютно вільним у виборі імені для новонародженого. Свобода дій найменувача великою мірою обмежена при акті найменування. У сучасних умовах людина, наприклад, не може обрати іменем для своєї дитини будь-який знак, тобто будь-який звуковий комплекс. У її розпорядженні для цього є усього близько ста чи кількості спеціальних слів (власних особових імен), усталених традицією. Тільки з цього кодексу можна вибирати для новонародженого ім'я, та й то, виявляється, не усяке, бо для хлопчиків є одні імена, а для дівчаток – інші.

Варто зазначити, що навіть у цих рамках найменувач не є абсолютно вільним у виборі імені, а сам процес вибирання не є зовсім стихійним. Здебільшого у найменувача є цілком конкретний привід чи підстава для вибору саме цього імені, а не якогось іншого. Інакше кажучи, найменувач у своїх діях залежний від чинних мотивів найменування, підпорядкованих загальним принципам номінації. Отже, хоча зв'язок між особою та її іменем довільний, але він значною мірою вмотивований, принаймні, у свідомості найменувача, тобто батьків.

Відомо, що мотиви найменування бувають різні. Найчастіше вони пов'язані з естетичними, релігійними та політичними уподобаннями чи переконаннями соціуму, в якому живе найменувач. У цих мотивах, як справедливо зауважив П. П. Чучка, захований спосіб мислення народу, його психологія, різні вірування, погляди на світ, на життя і на смерть (Chuchka, 1970).

Простий українець ще донедавна обирав для своєї дитини здебільшого те ім'я, яке "сама дитина принесла зі собою своїм народженням": дитині давали, як правило, ім'я того календарного святого, честь якого під час її народження відзначала церква. До календаря заглядати майже не доводилося, бо кожен знав, що у січні такими святами є *Марії*, *Стефана*, *Василя* та *Івана*, у лютому – *Івана*, у травні – *Юрія*, у липні – *Івана*, *Петра* і *Павла*, *Ольги* і *Володимира*, у серпні – *Іллі*, у вересні – *Марії*, *Віри*, *Надії*, *Любові* та *Софії*, у листопаді – *Дмитрія*, *Параскеви* і *Михайла*, у грудні – *Романа*, *Катерини*, *Андрія*, *Миколая* і *Анни* тощо. Релігійні люди у цій традиції вбачали певний неписаний закон, за яким кожна людина не просто повинна мати свого патрона, тобто покровителя чи охоронця серед лику святих, а що вона уже народжується з ним (Khanas, n.d.). Традиція називати дитину відповідно до церковного календаря зберігається на території Опілля і за наших часів, про що

свідчать записи у церковних метричних книгах хрещень. Наприклад, дитину, народжену 17 грудня 1967 р. у селі Угри Городоцького р-ну Львівської обл., назвали *Микола*, 9 січня 1968 р. – *Степан*, 28 вересня 1968 р. – *Любов*, 11 грудня 1968 р. – *Андрій*, 28 липня 1970 р. – *Володимир*, 1 грудня 1986 р. – *Роман*, 26 серпня 1989 р. – *Марія*, 11 липня 1990 р. – *Павло*, 20 листопада 1998 р. – *Михайло*, 14 січня 2000 р. – *Василь*, 7 липня 2003 р. – *Іванна* тощо. Це явище спостерігаємо також у селі Ушковичі Перемишлянського р-ну Львівської обл.: 4 січня 1949 р. народилася дівчинка і назвали її *Марія*, 24 липня 1998 р. – *Ольга*, 26 липня 1998 р. – *Володимир*, 17 грудня 1998 р. – *Микола*, 7 січня 2005 р. – *Марія* тощо; у селах Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл.: 13 грудня 1984 р. народився хлопчик і хрещений *Андрій* (с. Зеленів), 9 січня 1986 р. – *Степан* (с. Городиська), 12 липня 1986 р. – *Петро* (с. Верхня Липиця), 19 листопада 1988 р. – *Михайл* (с. Верхня Липиця), 21 грудня 1992 р. – *Ганна* (с. Верхня Липиця), 12 січня 1993 р. – *Василь* (с. Верхня Липиця), 22 травня 1994 р. – *Микола* (с. Малинівка), 21 вересня 1994 р. – *Марія* (с. Лопушня), 7 липня 2002 р. – *Іванна* (с. Верхня Липиця) тощо.

У деяких селах донедавна побутував звичай надавати дитині ім'я того святого, якого у певному селі відзначали на "храм церкви". Цим пояснюють, наприклад, що у с. Братковичі Городоцького р-ну дуже поширене ім'я *Марія* (храмове свято припадає на 21 вересня, коли церква вшановує Різдво Богородиці). Поряд із релігійними звичаями у багатьох селах Опілля й України загалом донедавна співіснували і деякі народні обряди і звичаї, пов'язані із надаванням імен. Деякі із цих звичаїв дуже давні та сягають ще дохристиянських часів, а засновані на вірі у магічну силу імені.

Одним із таких поширених звичаїв був звичай "продавання" (чи "купування") кволої дитини та надавання їй охоронного, заклинального імені з метою врятувати її від смерті чи від певного іншого лиха. Мати, у якій систематично вмирили діти, за незначну символічну суму (за монету) умовно продавала свою хвору дитину багатодітній знайомій (кумі, тітці, подрузі), у котрій діти здорові і не вмирили. Таємно від інших людей уночі рідна мати передавала свою дитину крізь хатнє вікно на подвір'я "купувальниці". "Купувальниця" відносила дитину кудись (на цвинтар, на перехрестя, до млина), вродила, після чого приносила її знову і повертала справжній матері. Тільки на цей раз дитину передавали уже не крізь вікно, а через хатній поріг. При цьому рідна мати дитини промовляла приблизно так: "Віднині ти вже не моя дитина, а тітчина чи кумина; я тільки годуватиму тебе своїми грудьми". Смісл ворожіння полягав у тому, щоб обманути злого духа, відвернути його згубну силу від рідної дитини. По деяких селах дитину під час ворожіння перейменовували (скажімо, з *Петрика* на *Василька*), і з того часу як домашні, так і сусіди дитину називали уже тільки цим новим для неї іменем. Мета обряду купування та продавання у такому випадку зводилася до того, щоб переконати "нечисту силу" у тому, що в цій сім'ї уже немає тої дитини, яка там була до цього, а є зовсім інша (Chuchka, 1970).

Іншим звичаєм, що базувався на вірі у магічну силу імені, було повторне використання того ж імені у родині для двох різних дітей. Унаслідок цього у деяких селах серед дітей однієї родини можна зустріти по дві *Христини*, по дві *Ганни* і т.п. Повторне використання того ж самого імені для двох живих дітей одної родини практикувалося виключно у багатодітних сім'ях.

Як стверджує П. П. Чучка, повторне використання одного імені для двох братів чи двох сестер різні батьки пояснюють по-різному – бідністю іменного репертуару і небажанням давати дитині таке ім'я, якого ще у селі немає; інші пояснюють, що це ім'я чимось припало їм до душі. Але відверті розмови з людьми старшого віку переконують у тому, що у повторному використанні того ж самого імені для двох дітей однієї родини батьки вбачали магічну силу. Багатодітні батьки вдавалися до цього прийому як до засобу, що мав припинити дітонародження, і вірили, що після такого акту в їхній сім'ї більше не народжуватимуться діти. Цей звичай відомий також болгарам, які за таких умов новонародженій дівчинці давали ім'я *Доста*, а хлопчиків – *Достан* (Chuchka, 1970, p. 46).

Існують і зовсім протилежні думки. Деякі люди вважають, що повторне ім'я серед дітей одної родини – це засіб забезпечити міцне здоров'я цій дитині. Та які вірування не ховалися б за цим звичаєм, треба визнати, поперше, що сам звичай дуже давній, а по-друге, що він мав гальмівний вплив на розвиток іменного репертуару певної місцевості.

Як зазначає Г. К. Кожоляно, на Нікейському християнському соборі у 325 р. було прийнято рішення, за яким заборонялось давати християнам язичницькі (народні) імена. І у наступному впроваджувались християнські (в основному юдейсько-жидівського походження) імена. Християнські священники під час хрещення надавали імена на честь християнських "святих", які були переважно греками та юдеями-жидами (Kozholyanko, 2001).

Народознавець Г. Лозко зазначає, що понад 80 % юдейських імен пов'язано з іменем юдейського бога *Ягве* (*Єгова*, *Елогім*). Для прикладу: *Азарій* (той, що допоміг *Ягве*), *Іван* (*Ягве* помилював), *Ісай* (допомога *Ягве*), *Матвій* (дарунок *Ягве*), *Авдій* (раб *Ягве*), *Ілля* (мій бог *Ягве*), *Яків* (пам'ятка *Ягве*), *Лазар* (*Елогім* допоміг), *Михайло* (подібний *Елогім*) і т. д. (Lozko, 1998).

Дуже часто українці не могли чітко вимовити незрозумілі їм імена. Тому були випадки, коли чужі імена пристосовувалися до власної мови. Відповідно з *Базилія* став *Василь*, із *Данійла* – *Данило*, з *Дмитрія* – *Дмитро*, з *Гавріїла* – *Гаврило*, з *Анастасії* – *Настя* тощо.

Відомо, що священники й самі змінювали імена на прохання людей при ім'янареченні. Про це писали дослідники ще у кінці XIX ст.: "Ім'я зазвичай дається на честь святого, якого пам'ять святкується в цей день; якщо ім'я попадається незручне для вимови, то баба просить переіменувати його: "Ой, батюшко, дайте інше яке, ато сього й зроду не донесу". І дійсно, такі випадки, коли баба не в силах "донести" імені й перебріхує його до невпізнанності, не поодинокі, тому священникам і перед-

писано давати більш вживані серед народу імена" (Kozholyanko, 2001).

Щодо давності імен та їх походження Г. Лозко зазначає: "Для слов'ян слово було священним, бо вважалося не просто звуком, а особливим станом світу і людини, коли можливо вести діалог з Богами (людини з космосом). В усіх індоєвропейських народів "слово" і "дія" первісно були синонімами, тобто Слово (молитва) теоретично має здатність стати дією, дійсністю. Для цього треба тільки практично увійти в той стан, який створює можливість для такого спілкування з Богами. Наші пращури знали, коли і де це можливо, бо мали досить точний астрономічний календар, за яким встановлювали строки молінь. Саме поєднання слова й часу давало чудодійні результати їхньої магії. Тому під час народження дитини треба було уважно слухати доквілля, які звуки вловлює слух, звідки вони долітають (з якої сторони світу, з лісу, з річки чи з поля і т.ін.), дивитися, під якими зорями (сузір'ями) народилася дитина, а також враховувати багато інших прикмет, які були важливим засобом зрозуміння (передбачення, пророкування) не просто майбутньої долі дитяти, але, насамперед, з'ясування її внутрішньої суті (того, що становить її "войми"), тобто сам об'єкт називання іменем. За такого підходу до вибору імен забезпечувався лад (духовний комфорт) людини і її імені, а отже, – ім'я не суперечило особистісним характеристикам людини" (Lozko, 1998).

**Висновки.** У давні часи в народі вважали, що ім'я має фатальне значення. З іменем при хрещенні дитина отримує ангела-охоронця, дістає наставництво Божої сили, за іменем і діями кожна людина перебуває під контролем богів у Всесвіті. Варто зауважити, що більшість мешканців сіл та міст історико-етнографічного району Опілля й у наш час ретельно дотримуються цих народних повір'їв. І навіть якщо батькам не зовсім подобається ім'я того святого у церковному календарі, у день пам'яті якого народився їхній нащадок, то вони найменують дитину подвійним іменем, щоб Отже, залишити дитині Ангела-Хоронителя. Оскільки уже доведено, що Західна Україна, до складу якої входить історико-етнографічний район Опілля, є найбільш релігійною з-поміж усієї території України, мабуть тому більшість мешканців цього історико-етнографічного району при ім'янареченні зважають на власні релігійні переконання та обирають імена для своїх дітей із церковного календаря відповідно до дати народження немовляти.

### Перелік використаних джерел

- Chuchka, P. P. (1970). *Anthroponomy of the Transcarpathia (Introduction and names)*. Uzhgorod, 103 p.
- Khanas, I. (n.d.). Materials of the ethnographic expedition. In *Archive of the Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine* (pp. 25–28), F. 1., Des. 2., 571 p. (+ Add. A).
- Kozholyanko, G. K. (2001). Family-baptismal rites (vol. 2). In *Ethnography of the Bukovina* (in 3 vol., pp. 45–86). Chernivtsi: Gold timpani.
- Lozko, G. S. (1998). *Imenoslov: Slavic names, historical and mythological*. Kyiv: Svarog, 360 p.
- Tolstaya, S. M. (1999). Name (vol. 2). In N. I. Tolstoy (ed). *Slavic antiquity: ethnolinguistic dictionary* (in 5 vol., pp. 408–413). Moscow: International relations.

**ВЛИЯНИЕ РЕЛИГИОЗНЫХ УБЕЖДЕНИЙ РОДИТЕЛЕЙ НА НАИМЕНОВАНИЕ РЕБЕНКА НА ОПОЛЬЕ**

Выяснено, какое влияние имели религиозные убеждения родителей на традиции наименования новорожденного ребенка, каких основных принципов придерживались родители при имянаречении, каким именам отдавали предпочтение на территории историко-этнографического района Ополья. Сегодня продолжают поиски новых аспектов исследования антропонимов, углубляется изучение составных частей украинской антропонимической системы в разные исторические периоды ее развития, в синхронии и диахронии, исследуются белые пятна этнолингвистического ономастического пространства. Правила выбора имени различны в разных этнических, конфессиональных и локальных традициях. Известно, что отношение между конкретным лицом и его собственным именем не дано от природы, а является произвольным, а даже во многом случайным. Установлено, что основными мотивами наименования ребенка являются следующие четыре: а) набожность или суеверность родителей; б) семейные традиции; в) выдающиеся или авторитетные лица; г) влияние времени. Доказано, что при наименования своего новорожденного ребенка большинство родителей на Ополье выбор имени для ребенка согласовывают с церковным календарем, то есть так или иначе доминирующим является первый мотив – влияние религиозных верований родителей на процесс наименования. Однако есть еще немалый процент родителей, которые не руководствуются церковным календарем при имянаречении новорожденного ребенка, а свой выбор связывают с семейными традициями, выдающимися и авторитетными лицами или модой на имена, которая существует в определенном селе или городе Ополья.

**Ключевые слова:** собственное личное имя; церковный календарь; традиции наименования ребенка; религиозные верования; Ополье.

I. Z. Denys

Ukrainian National Forestry University, Lviv, Ukraine

**THE INFLUENCE OF PARENTS' RELIGIOUS BELIEFS ON THE CHILD'S NAME IN OPILLJA**

The study of the traditions of denomination of Ukrainians, in particular the study of its regional specificity in Opillja, is one of the less-studied and interesting scientific problems, since in Ukrainian traditions of naming a child contain many relics of the ancient ritual culture. A special study of the traditions of naming a child of the locals is relevant also from the point of view of perspective directions of Ukrainian studies and Slavonic studies in general, in the structure of ethnogenesis, rituals, linguistics, semiotics, cultural studies, etc. Therefore, the purpose of the study is to examine and analyze one of the most important motives of naming of the child in Opillja that is the influence of the parents' religious beliefs on it. In the course of the study the author has defined what impact has the religious beliefs of parents on the tradition of naming a newborn child, what are the core principles adhered to parents when manaregen, what names are preferred in the historical and ethnographic region of Opillja. Today the study continues to search for new aspects of research anthroponymy, deeper study of the components of the Ukrainian antroponimiyanoi system in different historical periods of its development, in synchrony and diachronic, studied ethnolinguistic gaps onomastic space. Terms of the name are different in different ethnic, religious and local traditions. It is well known that the relationship between a specific person and her real name is not given by nature, and is arbitrary, and even largely accidental. The main motives are the following four: a) piety or superstition everyone parents; b) family traditions; c) outstanding or influential people; d) the influence of time. It is proved that at the name of their newborn child the majority of parents in Opillja choosing a name for offspring agree with the church calendar, that is, one way or another dominant the first is the influence of the religious beliefs of the parents in the naming process. However, there is still a considerable percentage of people that do not follow the church calendar when manaregen newborn baby, and your choice associated with family traditions, outstanding and reputable individuals or fashion for names that exist in a particular village or town in Opillja.

**Keywords:** personal name; church calendar; the tradition of naming a child; religious beliefs; Opillja.